

Відгук

офіційного опонента на дисертацію

Данильчук Лариси Олексіївни

на тему «Теорія та методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами інформаційно-комунікаційних технологій», подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Актуальність теми дисертаційного дослідження Л.О.Данильчук пов'язуємо з важливістю для світового співтовариства ліквідації всіх форм сучасного рабства, про що говорять документи ООН з самого початку її існування (1949), з важливістю і необхідністю дотримання прав людини і створення різноманітних, у т.ч. соціально-педагогічних умов, засобів соціальної профілактики торгівлі людьми як запобігання їх порушення в суспільстві і в свідомості та поведінці людей. Бо тільки каральних засобів для попередження злочинів недостатньо. А торгівля людьми – злочин. Закони відновлюють права і справедливість. На жаль, інколи вже посмертно. А треба попередити цей злочин ще на рівні думок і свідомості для живих людей. Тут має працювати соціальна педагогіка як педагогізація суспільства і соціальне його ж виховання. Торгівля людьми – один з найприбутковіших злочинів в світі – на 2 місці серед 3 найвигідніших (торгівля наркотиками, зброєю та людьми). Тому виникає спокуса швидких грошей у несвідомих громадян і потрапляння в таку ситуацію у тих, хто не здатний розпізнати таке явище в повсякденному житті. З іншого боку, маємо ситуацію у суспільстві, коли це явище замовчуються на побутовому рівні жертвами – всі знають, як сусіди їздили на заробітки і заробили грошей. Але багато хто не заробив цих грошей, втратив здоров'я, поніс моральну шкоду, зник, втратив життя навіть. І про це ніхто не розкаже з гордістю сусідам і найближчому оточенню. Як і про приниження, побої, нелюдські умови життя і праці, спосіб заробітку тощо. За даними МОМ, таких людей більше в світі в 10 разів, ніж офіційно відомо, як і в ситуації з насильством в родині, ситуація замовчується потерпілими. Тому маємо зовнішнє благополуччя в невеликих цифрах потерпілих в Україні, але маємо на увазі, що це офіційні цифри, за якими ідентифіковано і доведено правовим шляхом цей злочин. Тому масштаб цього явища великий в нашому суспільстві і наносить шкоду здоров'ю і життю великій частині населення країни, про що свідчать державні документи про боротьбу з торгівлею людьми в Україні: державні програми, Національний план дій з протидії

торгівлі людьми, постанови КМУ з проблеми (2016) тощо. З огляду на це, проблема дисертаційного дослідження Л.О. Данильчук є актуальною з точки зору соціальної педагогіки і відповідає паспорту спеціальності 13.00.05. Тема роботи відповідає нормативним документам світу та України про боротьбу з торгівлею людьми, спирається на правову базу як підґрунтя для втілення наукових пошуків в галузі соціальної педагогіки. Про це ґрунтовно йдеться у вступі та параграфі 1.5. Окремо відзначимо, що проблемою торгівлі людьми займаються науковці різних галузей – юристи, соціологи, політологи тощо. Це все є в роботі як база для комплексного вирішення проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. Усі ці проаналізовані дослідження розкривають сутність цього явища, що вдало використала Л.О.Данильчук в своїй роботі для обґрунтування своїх наукових пошуків. Але проблема соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ була досі нерозробленою. Хоча є окремі соціально-педагогічні дослідження щодо безпеки дітей в інтернеті (А.Кочарян, Л.Черних), профілактики торгівлі дітьми (Л.Ковальчук). Ґрунтовні дослідження в цьому плані зробила ГО «Ла Страда- Україна», випустивши з 2000р як посібники для закладів середньої, так і вищої освіти з проблеми, саме її співробітники мають наукові ступені з юридичних і педагогічних наук з проблеми протидії торгівлі людьми і соціальної профілактики торгівлі людьми, вони використали сучасний світовий досвід протидії цьому явищу на рівні кожної школи України через свої розробки посібників, відеофільмів, дисків з тренінгами, практичну і тренінгову роботу в кожному районі України. Ці роботи дисертант використала в своєму дослідженні як базу для своїх розробок. До того ж Л.О.Данильчук –тренер Ла Стради, її думки та ідеї враховані і відбиті у довідці про впровадження з цієї організації, що свідчить про її високий рівень підготовки з проблеми – на рівні міжнародної організації. І це також свідчить, що вона вміє генерувати ідеї і практично працювати водночас. Таким чином, актуальність теми дослідження Л.О.Данильчук не викликає заперечень. Вона актуальна і доцільна, відповідає стратегічним напрямкам досліджень НАПН України, нормативним документам з протидії торгівлі людьми в Україні, світовим рекомендаціям з подолання цього ганебного явища.

Понятійний апарат роботи виписан ґрунтовно і логічно. Він відповідає структурі, змісту і висновкам роботи, доводить актуальність дослідження, показує невирішені раніше проблеми, протиріччя практики на різних рівнях розуміння проблеми та її рішення, чітко розкриває мету, завдання, гіпотезу, концепцію роботи.

Найбільш істотними результатами дисертаційного дослідження Л.О. Данильчук є по-перше, дописані та доведені фактори, чинники, наслідки торгівлі людьми, її форми в сучасних умовах. Вона не тільки узагальнила вітчизняний і закордонний досвід і теоретичні розробки з цієї проблеми, а й винайшла те, що не стало ще предметом вивчення і документування цього злочину – торгівля органопрепаратами, що рекламується, наприклад, в районах Західної України. По-друге, визначено найпоширенішу причину потрапляння людей в ситуацію торгівлі людьми – бідність. На наш погляд, це говорить про необхідність профілактики торгівлі людьми ще й в напрямку економічної освіти і виховання дітей та дорослих, звернення уваги держави до цього аспекту, а не скорочення годин економіки в школах. По-третє, уперше визначено наслідки торгівлі людьми в системі на різних рівнях - державному, сімейному, особистісному, на рівні громади. Це дає реальні підстави для розробки адресних планів профілактики торгівлі людьми різними установами і координації їх між собою. Проблема соціальної профілактики торгівлі людьми отримала своє сучасне обличчя і визначення з позицій соціальної педагогіки, її проаналізовано автором з позицій інформаційного та профілактичного підходів, про які багато хто писав в соціальній педагогіці, але не розкривав їх сутність, зокрема, і щодо проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми. Автор ґрунтовно систематизувала наукові пошуки і практику проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми, що дало їй змогу говорити про необхідність її вирішення засобами ІКТ саме з позицій необхідності застосування цих підходів як наскрізних, розкрила їх сутність. Автором дисертації уточнено поняття «соціальна профілактика торгівлі людьми», її рівні, зміст, принципи з сучасних позицій розуміння цього явища, що становить наукову новизну дослідження. Цінним в роботі є звернення до законодавчого та інституційного обґрунтування вирішення проблеми профілактики торгівлі людьми як правову базу для обґрунтування і впровадження власних наукових розробок, що робить їх практично значущими і реальними. Відзначимо чіткість визначень категорій дослідження в роботі: соціальна профілактика торгівлі людьми, інформаційно-комунікаційні технології тощо.

У роботі вперше в теорії соціальної педагогіки наводиться зміст соціально-педагогічних основ застосування інформаційно-комунікаційних технологій для вирішення проблем соціальної профілактики торгівлі людьми, що підсилює відповідність теми паспорту спеціальності. Це також складає наукову новизну роботи. Окремо відзначимо, що не уперше застосовуються інформаційно-комунікаційні технології в соціально-

педагогічній діяльності з проблеми - були проекти «Ла Стради», Майкрософт з безпеки в інтернеті. Але вперше показано їх можливості з точки зору ЗМІ та соціальної реклами в соціальній профілактиці торгівлі людьми, показано нові можливості застосування ІКТ в соціальній профілактиці торгівлі людьми через ті прогалини, які використовують злочинці: служби миттєвого обміну інформацією, мережа Інтернет, електронна пошта, скайп, списки розсилки, а також традиційні форми соціальної профілактики: інформаційно-консультативні лінії, колл-центри. Уперше розроблено методологічні основи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ через комплекс наукових підходів різного рівня, які доцільно дібрані для вирішення проблеми.

Цінним в роботі є те, що автором обґрунтовано концептуальні засади соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Вони мають вигляд педагогічної системи, що є можливим варіантом вираження та оформлення теоретико-методологічних основ рішення проблеми в докторській дисертації. Наукову новизну має обґрунтування інформаційно-правової компетентності як результату реалізації педагогічної системи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ. Цей термін уперше введено в науковий обіг і розкрито його сутність. Існували дослідження щодо компетентності, загальної, правової компетентності, але вперше цей термін представлено з огляду на інформаційний аспект. Це є слушним з позицій висунутого інформаційного і профілактичного підходів до наскрізного вирішення проблеми дослідження. Це є позитивним з огляду на необхідність формування суб'єктності, самостійності і відповідальності людей за своє життя і викоренення споживацького ставлення до держави з радянських часів, з іншого боку звужує дисертаційне дослідження до особистісного рівня вирішення проблеми соціальної профілактики торгівлі людьми і переносить акцент профілактики на аналіз і прийняття рішення самою людиною. Автором, однак, чітко сформульовано і розкрито сутність цього поняття, обґрунтовано його необхідність і критерії та показники його сформованості, що також складає наукову новизну роботи.

Окремий розділ дисертації присвячено обґрунтуванню і розкриттю сутності методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, під якою автор розуміє інформаційно-профілактичну кампанію. По-перше, доведено, що таке поняття може застосовуватися для вирішення проблеми дослідження в соціально-педагогічному аспекті, хоча само поняття інформаційно-профілактичної кампанії не є новим в науковому обігу. По-друге, обґрунтовано особливості її організації та проведення саме для

соціальної профілактики торгівлі людьми. По-третє, обґрунтовано і розкрито методику її наповнення – тобто зміст - стосовно проблеми дисертації, подано її авторське визначення. Методика обґрунтована і розкрита з позицій комплексного підходу та наскрізних в дисертації інформаційного і профілактичного підходів, що дає їй право на існування і надає вірогідності. Це все також складає наукову новизну роботи. Автором наведено матричну модель інформаційно-профілактичної кампанії у сфері соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, яка наочно демонструє, мету, зміст і послідовність дій, що дає змогу її використовувати практично фахівцями для роботи в установах освіти.

В останньому розділі автор наводить опис соціально-педагогічного експерименту з впровадження розробленої теорії та методики дослідження, перевірку її ефективності. У цілому вірно обґрунтовано і описано етапи експериментальної роботи, її програму, детально наведено приклад реалізації інформаційно-профілактичної кампанії на практиці, результати проаналізовано кількісно та якісно із застосуванням методів математичної статистики.

Загальні висновки і висновки до розділів відповідають змісту дисертації та її структурі, відбивають завдання і мету дослідження, написані чітко і логічно. Усе це говорить про достатню обґрунтованість результатів дослідження, адекватність обраних методів меті і завданням роботи.

Робота має теоретичне значення : вперше введено в науковий обіг нові поняття і уточнено існуючі, зокрема «соціальна профілактика торгівлі людьми», «інформаційно-правова компетентність», «ІКТ», «інформаційно-профілактична кампанія», «методика соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ» тощо, розкрито сутність теорії соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ у вигляді комплексу теоретичних підходів різного рівня, обґрунтовано методику такої профілактики. Усе це надає теоретичного значення і наукової новизни роботі. Практичне значення роботи полягає у розробці педагогічної системи і методики соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, доведеної до рівня кожної школи, визначенні критеріїв і показників інформаційно-правової компетентності особистості, у проведених семінарах для працюючих фахівців з проблеми дисертації, які можуть використовувати її розробки для практичної діяльності.

Разом з цим, визначимо і недоліки роботи, до яких відносимо:

1. Спрямованість запропонованої методики роботи соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ (за своєю масовою сутністю) лише на первинну соціальну профілактику торгівлі людьми, в той час як групи ризику (вторинна профілактика, групова та індивідуальна робота) і групи потерпілих від торгівлі людьми (третинна профілактика, індивідуальна та групова робота) не стали об'єктом детальної уваги науковця, як і суб'єктами експериментальної роботи.

2. Відсутність в предметі дослідження системи освіти, оскільки експериментальна робота проводилася автором саме на закладах вищої та середньої освіти, а характеристика їх як експериментальної бази є замалою, до того ж «Ла Страда» працювала з кінця 90х років на все заклади середньої освіти і установи соціальної сфери для молоді за угодою з МОН, Мінсоцполітики, є положення МОН про соціального педагога закладу середньої освіти, яке включає проблему профілактики торгівлі людьми, тощо. Не показано, що було зроблено до Л.О.Данильчук з проблеми в закладах середньої та вищої освіти України.

3. В експериментальній роботі контрольна та експериментальна групи включала разом дорослих (батьків, фахівців) і дітей, динаміка результатів вивчалася без урахування віку дітей і підготовки людей. Інформаційно-правова компетентність вивчалася без поділу на групи дітей, батьків, вчителів тощо – усього мало б бути 4 групи суб'єктів. І потрібні були б 4 різні методики виявлення рівня її сформованості для чистоти експерименту.

4. Автору доцільно було б видати методичні рекомендації з проблеми дослідження, оскільки багатий практичний матеріал повинен бути використаним в роботі шкільних педагогічних працівників.

5. В роботі говориться про комплексуючу методику соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, в той час як не зовсім зрозуміло навіщо використано цей термін, маємо тавтологію з визначенням методики як комплексу форм, методів, прийомів та засобів.

6. Автором не розкрито економіко-освітній аспект соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, хоча сказано, що найголовніша причина існування цього злочину - це бідність.

7. В роботі не проаналізовано законодавство з соціальної роботи і соціально-педагогічної діяльності в закладах освіти України, є аналіз законодавства в цілому з профілактики торгівлі людьми (параграф 1.5.). Це

4. Автору доцільно було б видати методичні рекомендації з проблеми дослідження, оскільки багатий практичний матеріал повинен бути використаним в роботі шкільних педагогічних працівників.

5. В роботі говориться про комплексують методу соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, в той час як не зовсім зрозуміло навіщо використано цей термін, маємо тавтологію з визначенням методу як комплексу форм, методів, прийомів та засобів.

6. Автором не розкрито економіко-освітній аспект соціальної профілактики торгівлі людьми засобами ІКТ, хоча сказано, що найголовніша причина існування цього злочину - це бідність.

7. В роботі не проаналізовано законодавство з соціальної роботи і соціально-педагогічної діяльності в закладах освіти України, є аналіз законодавства в цілому з соціальної профілактики торгівлі людьми (параграф 1.5.). Це надало б практичності роботі і усвідомлення педагогічними працівниками своїх обов'язків в цьому напрямку роботи.

Однак наведені зауваження не знижують цінність проведеного наукового дослідження та його результатів. У цілому дисертація є цілісним самостійним дослідженням, а її автор – компетентним науковцем, який детально обґрунтував і реалізував свої наукові ідеї. Автореферат і публікації повністю відповідають змісту дисертації. Запропонована автором теорія і методика роботи з соціальної профілактики торгівлі людьми, критерії та показники сформованості інформаційно-правової компетентності може бути рекомендована для впровадження в усі заклади середньої та вищої освіти України, всіх суб'єктів ІКТ для попередження злочину торгівлі людьми.

В цілому дисертаційне дослідження Л.О.Данильчук відповідає паспорту спеціальності 13.00.05, вимогам до написання докторських дисертацій – пп 9,10,12,13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника» (2013, №267), а Л.О. Данильчук – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05. – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент :

Доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
загальної педагогіки та

педагогіки вищої школи
ХНПУ імені Г.С. Коворода

Трубавіна І.М.

Підпис тов. засвідчується
14.11.2018